

Mali - veliki agresivac

Mr. sc. Nenad Jakušić, dr. med., spec. psihijatar

Ono što svatko može učiniti kad primijeti da se dijete agresivno ponaša jest da mu jasno postavi granice do kojih u aktualnoj situaciji smije ići

Postoje različite teorije o ljudskoj agresivnosti. Jedni je promatraju kao reaktivno stanje, odnosno odgovor na frustraciju, a drugi kao imanentnu ljudskoj prirodi, tj. nešto s čime se čovjek rađa, primjerice u obliku agresivna nagona koji je, na ovaj ili onaj način, stalno aktivan. Obje teorije ujedinjuje tvrdnja da čovjek posjeduje potencijal agresivna ponašanja. To, naravno, vrijedi i za djecu različitih uzrasta.

Bogat repertoar agresivnosti

Agresija se može manifestirati na različite načine. Možemo biti agresivni u mislima, na riječima i djelima, prema sebi ili drugima, svjesno ili nesvjesno. **Agresija se može potiskivati**, a često smo skloni i poricati je. Kad potiskivanja traje dugo, javlja se opasnost za naše duševno i tjelesno zdravlje. Depresija, suicidalni pokušaji, visok krvni tlak, čir na želucu te mnoge druge bolesti rezultat su našeg neuspješna ophođenja s agresijom i emocijama. Druga su krajnost **nekontrolirani izljevi agresivnosti**, koji nas mogu dovesti u velike nepravilike, jer svako društvo postavlja granice koje agresivno ponašanje ne smije prelaziti.

Agresivnost u djeteta uočavamo još u najranijem dobu kad vrišti i mlatara ručicama i nožicama, grize dojku za sisanja, zatim kad zadržava stolicu i na kraju je ispusti gdje i kad to roditelji ne žele. Kasnije će dijete možda biti sklono rastavljanju i trgati igračke, igrati se rata i identificirati se s nekim "opasnim" likom. Djevojčice će možda biti "stroge mame" koje grde i tuku svoje neposlušne lutke. U osnovnoj školi repertoar agresivna ponašanja djece se proširuje, a često postaje i suptilniji. U razrednom kolektivu agresija je čest problem i može se manifestirati na različite načine. Neki od primjera su: Marko i Ante su se potukli; netko je razbio školski prozor; ploča nije obrisana; Mira tužaka ostale poslije svakoga velikog odmora; Ivan je zaboravio Petru reći što imaju za zadaću; Valentina i Paula tračaju Aninu novu frizuru; Martin je pojeo Jankov sendvič; Damir šalje ljubavna pisma Vlasti i potpisuje Mladena, Krešo terorizira cijeli razred, a osobito ima pik na neke učenike...

Načina agresivna ponašanja djece i odraslih gotovo je beskrajno mnogo. Stvar je samo u tome da smo ga nekad svjesni, a nekad nismo. Ono što se smatra agresivnim ponašanjem su situacije u kojima agresija prelazi određene granice, koje bi u dotičnoj situaciji bile društveno prihvaćene. Ako se agresivna reakcija javi na pravome mjestu, u pravo vrijeme, prema pravom objektu i na pravi način glede jačine i oblika, onda je zasigurno dobrodošla i većina osoba je i ne doživljava kao agresivno ponašanje. No, ako je prekršen neki od tih uvjeta, agresivna reakcija prouzročit će manje ili veće probleme.

Agresivnost se "uči"

Nijedno dijete ne rodi se sa znanjem, odnosno sposobnostima da se na odgovarajući način nosi sa svojim nagonima, pa tako ni s agresivnim. Ono uči tijekom odrastanja, u interakcijama s roditeljima, širom obitelji i nastavnicima te kroz svakodnevne kontakte s poznatim i nepoznatim ljudima.

Ako dijete odrasta u obitelji u kojoj je agresivno ponašanje članova uobičajeno, a osobito ako su agresivni i prema djetetu, ono će se najčešće i samo ponašati tako. Odrastajući u strahu od agresije odraslih, dijete se počinje identificirati s agresorom jer tako smanjuje vlastiti strah. Uz to, od agresora počinje poprimati model ponašanja u kojem je agresivno ponašanje samo po sebi razumljivo. Fizički zlostavljana djeca najčešće su i sama agresivna prema slabijima od sebe.

Druga su krajnost **obitelji koje djeci ne postavljaju granice u ponašanju**, dakle koje su ili pretjerano popustljive ili, pak, zanemaruju odgoj djece. Stoga takva djeca postaju razdražljiva i agresivna čim se susretnu i s najmanjim zabranama.

Iako je agresivno ponašanje znak slaba odgoja, ne smije se zanemariti ni važnost **konstitucionalne, prirođene varijacije** u jačini agresivna nagona, kao ni snage ega i superega, koji pomažu pri neutraliziranju nagona.

Određeni tipovi agresivna ponašanja djece mogu biti **izraz neke druge, osnovne bolesti**, kao što su organsko oštećenje mozga, određeni oblici epilepsije, granično ustrojstvo ličnosti, psihoza, tumor na mozgu, intoksikacije (alkohol, amfetamini), afektivni poremećaji, itd. Impulzivno, odnosno agresivno ponašanje djece često se javlja uz hiperkinetski sindrom. Takvoj djeci vrlo je lako odvući pozornost i izrazito su nemirna, zbog čega nisu sposobna izdržati uobičajen školski dan. Često dolaze u sukobe s okolinom, pa ih druga djeca izbjegavaju i proglašavaju agresivnima. Smetnje se obično postupno povlače tijekom puberteta, kad sazrijevaju dijelovi središnjega živčanog sustava koji se smatraju odgovornima za pojavu kratkotrajne pozornosti i nemira.

Sve važniji uzrok agresivna ponašanja djece postaje **neprimjerena količina gledanih filmova te učestalo igranje kompjutorskih i konzolskih igara prepunih destrukcije**. Destruktivni sadržaji ulaze neobrađeni u dječju podsvijest, koja onda teži rasterećenju, a to najčešće konkretno znači da ponašanje djece postaje sve destruktivnije.

Agresivnost u adolescenciji manifestira se kroz uporno oponiranje, kašnjenje, otkaćeno odijevanje, opasne eksperimente (npr. droga), brzu vožnju, zapuštanje školskih obveza, odbijanje hrane itd. **Agresivnost u adolescenciji često je izraz svjesnih i nesvjesnih separacijskih nastojanja u odnosu na roditeljske figure (odvajanje).**

Utvrđiti uzrok i reagirati na pravi način

Najvažnije je utvrditi uzrok agresivna ponašanja djeteta i, ako je moguće, ukloniti ga. Primjerice, ako roditelji zlostavljaju dijete, treba prije svega djelovati na njih. Promjenom ponašanja roditelja promijenit će se i djetetovo ponašanje.

U djece **u prvoj godini života** "agresivno" reagiranje najčešće je identično s nezadovoljenim primarnim potrebama, pa dijete postaje pretjerano ekscitirano. Važno je shvatiti da tako malo dijete ne treba samo jesti, piti, spavati, grijati se i biti čisto, nego ima i potrebu za privrženosti jednoj stalnoj osobi, najčešće majci, s kojom izmjenjuje nježnosti. Kroz blizak odnos majka će biti u stanju na pravi način prepoznati koja je od djetetovih potreba aktualna i kako je najbolje zadovoljiti.

Tijekom daljnjeg razvoja (**od godinu i pol naviše**) dijete "agresivnost" počinje izražavati zadržavanjem i otpuštanjem stolice na neprimjerenome mjestu. Važno je da se roditelji zbog toga ne uzbuđuju previše, nego da to više-manje mirno podnose, a pohvaljuju pražnjenje na odgovarajućem mjestu. Slično je i s kontrolom mokrenja, samo treba znati da je produljeno noćno mokrenje (djeca starija od pet godina) često znak određenih fizioloških nezrelosti mokraćnog mjehura. Što dijete više raste, postaje svjesnije svojih agresivnih nastojanja, ali i roditeljskih reakcija na njih. Dijete počinje izgrađivati određene dijelove ličnosti, poznatije kao **nad-ja ili super-ego**. Nad-ja će djelovati kao internalizirani kontrolirajući roditelj i dijete će se primjerno ponašati i onda kad roditelja nema u blizini. Neka djeca, unatoč tome što su odrastala uz oba roditelja, imaju velikih problema sa svojom agresijom.

Ono što svatko može učiniti kad primijeti da se dijete agresivno ponaša jest da mu **jasno postavi granice** do kojih u aktualnoj situaciji smije ići. Većina agresivne djece nema razvijen osjećaj za granice. No, nema opravdanja za to da dijete tuče drugu djecu, odrasle i životinje, nema opravdanja ako uništava stvari, ako koristi prostačke izraze, prijetnje, ucjene i slično, ako sebi želi učiniti neko zlo. Ako dijete radi i jednu od navedenih stvari, treba odmah reagirati jasno, glasno i dovoljno čvrsto da dijete stekne dojam kako nam je jako stalo da se njegovo ponašanje promijeni, odnosno da se vrati u društveno prihvatljive granice. Pritom će dijete često pokušavati provjeriti našu odlučnost provocirajući na ovaj ili onaj način, no naš bi stav trebao ostati čvrst i odlučan. U težim slučajevima katkad ćemo biti prisiljeni pozvati pomoć i/ili primijeniti neki oblik fizičke prisile. U takvim situacijama dijete treba shvatiti tko je autoritet. Nakon toga će se vjerojatno držati uvrijeđenim i slično, ali u dubini duše bit će nam zahvalno jer smo mu pomogli ovladati nagonskim dijelom svoje ličnosti koji je izvan njegove kontrole i stoga mu donosi anksioznost i strah. Iza ovih čvrstih, odlučnih postupaka treba se nazirati stav da nam je stalo do djeteta i da to radimo iz ljubavi, a ne iz potrebe da nekoga pobijedimo ili kaznimo. Jer ono što pomaže nisu samo zabrana i kazna nego to što su ti postupci izraz naše iskrene brige i ljubavi prema djetetu. U male djece možemo, osim eksplicitnih zabrana, koristiti i diskretno skretanje njihove pažnje od destruktivna ponašanja prema konstruktivnim sadržajima, odnosno rješenjima u danoj situaciji, kao što je igra, slikovnice, odlazak na neko drugo mjesto, pokazivanja nekog prizora u okolici i slično.

Dijete ne bi smjelo steći dojam da svojim agresivnim ponašanjem može nešto postići u životu nego prije svega svojim trudom, umijećem i brigom za sebe i svoje bližnje, kao i za sva druga živa bića. Takav stav u odgoju treba proširivati i na stvari, zaštitu prirode, uvažavanje tuđeg mišljenja, vjerovanja, osjećaja. Djecu sklonu agresivnu reagiranju preporučljivo je uključiti u **sportske klubove**, gdje svoju agresiju, uz pomoć trenera, mogu sublimirati kroz natjecanje. Trener je u sportskome klubu pozitivan autoritet (barem bi tako trebalo biti), s kojim se djeca rado identificiraju ispravljajući nedostatke obiteljskih autoriteta. U školi je **tjelesni odgoj**, kao i svaka druga mogućnost fizičkoga kretanja, sigurnosni ventil koji smanjuje tenzije među učenicima, a time i potencijalne agresivne ispade. Ako, pak, djetetovo agresivno ponašanje proizlazi iz neke druge, tjelesne ili psihičke bolesti, treba ga pregledati dječji psihijatar i neuropedijatar, možda ga uputiti na kranijalnu obradu (glava) te, vjerojatno, u tretman uključiti i lijekove.

objavljeno u Vaše zdravlje, broj 46 (2/06)

<http://www.vasezdravlje.com/izdanje/clanak/843/>